

SONDAJUL DE LA TÎRPEȘTI *

(r. Tg. Neamț, reg. Bacău)

AȘEZAREA neolitică de la Tîrpești (com. Petricani) se află situată pe o terasă largă, la nord-nord-est de sat, pe locul numit «La ripa lui Budăiu». E vorba de o terasă mijlocie, pe stînga pîrului Topolița, avînd o poziție dominantă și prelungindu-se, la nord, mult spre satul Boiștea de care o desparte șoseaua, la est înspre satul Răvuia și pierzîndu-se în direcția comunei Petricani, iar la sud avînd ripa din fața satului Tîrpești.

Condițiile geografice erau prielnice unei așezări, ripa favorizînd apărarea înspre valea Topoliței; în ceea ce privește estul, vestul și nordul așezării, nu ar fi exclusă existența unui șanț de apărare.

Alimentarea cu apă se făcea ușor, la poalele terasei găsindu-se două bogate izvoare, iar în privința aprovizionării cu materia primă necesară confecționării uneltelor, se pare că silexul se găsește la o distanță de aproximativ 7 km dincolo de satul Țolici, unde bătrînii mai păstrează amintirea unei cariere la locul numit «La canton». În schimb piatra galbenă-albicioasă folosită la confecționarea topoarelor și dălițelor, se găsește în ripile satului Boiștea, la aproximativ 3—4 km depărtare.

Așezarea a fost descoperită în 1937 de locuitorul Nicolae V. Popa și semnalată imediat directorului Muzeului din Piatra Neamț, C. Mătasă, iar în 1938 s-a întreprins aci un sondaj de o zi cu rezultate destul de sărace¹.

Al doilea sondaj îl întreprinde în noiembrie-decembrie 1958 D. Constantinescu, directorul Muzeului Ștefan cel Mare din Tg. Neamț, dar materialul scos din sondaj nu a putut fi decît parțial recuperat. E vorba de fragmente ceramice aparținînd culturilor Cucuteni (faza A) și Precucuteni (fazele II și III) de tip Larga Jijia și Traian-Dealul Fintinilor.

Pentru lămurirea situației, la propunerea Muzeului regional Bacău, în planul de colaborare al Institutului de arheologie a fost trecut și un sondaj în așezarea de la Tîrpești, pe care l-am executat în cursul lunii iunie 1959 sub conducerea științifică a lui Vladimir Dumitrescu.

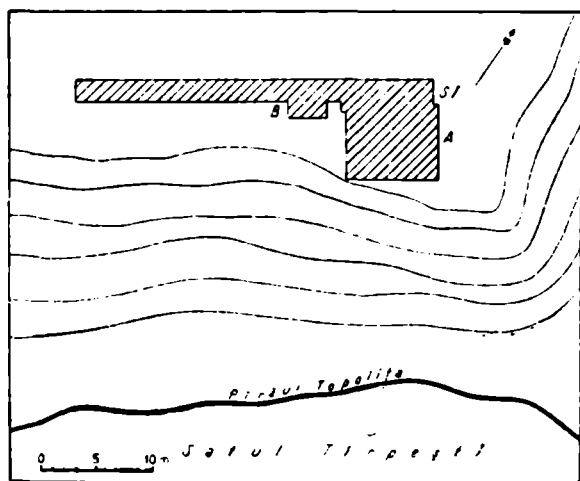

Fig. 1. — Planul sondajului din 1959.

* Din colectiv au făcut parte Silvia P. Marinescu-Bîlcu (conducătoarea lucrărilor) și D. Constantinescu.

¹ C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, în *BCMI*, XXX, 97, p. 116.

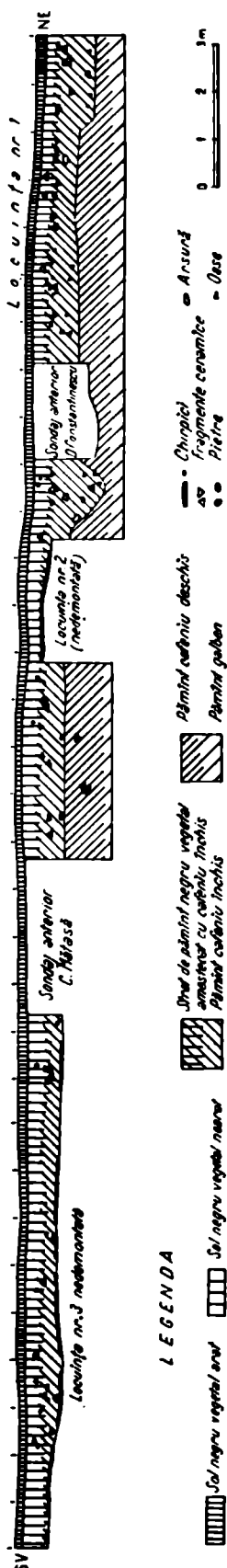

Fig. 2. — Profilul peretelui nordic al săpăturii.

Deoarece în sondajul făcut de D. Constantinescu apăruse și o vatră ce nu fusese demontată, ceea ce indica acolo existența unei locuințe, am socotit necesar să întreprindem săpături în aceeași zonă de pe botul dealului, tăind sondajele mai vechi.

Lucrările au început prin trasarea unui șanț de 32×2 m, paralel cu ripa, avînd direcția ENE 10° —VSV 42° (fig. 1).

În stratul negru vegetal, între 0,20—0,40 m, apar răvășite puține fragmente ceramice aparținînd epocii fierului, precum și cîteva fragmente ceramice precucuteniene. În mod cu totul sporadic se face cunoscută și prezența ceramicii de tip Horodiștea-Gorodsk.

La baza solului negru vegetal începe stratul de cultură gros de 0,50—0,60 m, aparținînd fazei de sfîrșit a culturii Protocucuteni și celei de început a culturii Cucuteni A — Izvoare II 1 b¹.

Credem că la Tirpești se mai poate postula și existența unui strat de cultură aparținînd precucutenianului, dar strati-grafic el nu a fost surprins decît într-un singur punct, noi nedemontînd decît o singură locuință și săpînd pînă la pămîntul viu numai în acest spațiu destul de restrîns.

Ceea ce ne îndreptățește să facem această afirmație e în primul rînd prezența materialului precucutenian, destul de abundent și, în al doilea rînd, surprinderea sub nivelul locuinței protocucuteniene demontate, la 0,80—0,90 m, a unui rest de vatră.

În sondajul nostru, începînd de la 0,35—0,40 m adîncime au apărut resturi de locuințe din chirpic ars, aparținînd perioadei de sfîrșit a fazei Protocucuteni și a celei de început a culturii Cucuteni A (A2).

Deși locuința nr. 1 a fost degajată în întregime, nu-i putem da dimensiunile exacte, deoarece pe latura ei estică a fost tăiată de un sondaj mai vechi; dimensiunile ei aproximative vor fi fost 10×6 m. Pe latura nordică pare a fi avut un pridvor de 2×2 m, intrarea în locuință făcîndu-se eventual pe această latură. Acest presupus pridvor ar reprezenta un fapt cu totul nou și neîntîlnit în chip cert pînă acum în așezările cucuteniene de la noi sau din U.R.S.S. — și deși situația pe teren pare a fi destul de clară, lucrurile trebuie totuși privite cu rezervă. E adevărat că și la locuința nr. 2 (fig. 3) pare a fi vorba de o situație similară, totuși și în această privință nu putem fi cu totul afirmativi; de data aceasta presupusul pridvor ar fi pe latura sudică a locuinței, și astfel locuința va fi avut intrarea spre ripă; dar terenul alăturat fiind cultivat cu porumb, locuința nu a putut fi în întregime degajată. Lămurirea pe deplin a acestei situații noi rămîne o problemă de viitor.

Locuința nr. 1 e de formă rectangulară, asemănătoare cu locuințele de la Hăbășești și Traian; chirpicul rezultat

¹ R. Vulpe, *Izvoare. Monografie arheologică*, p. 35.

LEGENDA

- Suprafața săpată
- Rămășițele locuințelor și anexelor din stațiunea Cucuteni A, descoperite în 1952-1959
- Idem descoperite în 1951
- Piesă mare de cult
- Bucăți de chirpici din pământul de umplură al movilei
- Sobe
- Vetre
- Altar
- Piese de cuptor perforate
- Gropi Cucuteni A
- Gropi Cucuteni B
- Gropi mai recente decât movila
- Gropi Hallstatt
- Morminte de la sfârșitul epocii bronzului
- Morminte de la începutul epocii migrațiilor
- Morminte mai recente
- Locuințe și anexe Cucuteni B
- Mova din pământ brun cu pigmentație roșie și urme vegetale
- Pământ de umplură al movilei
- Traseul probabil al șanțului de apărare

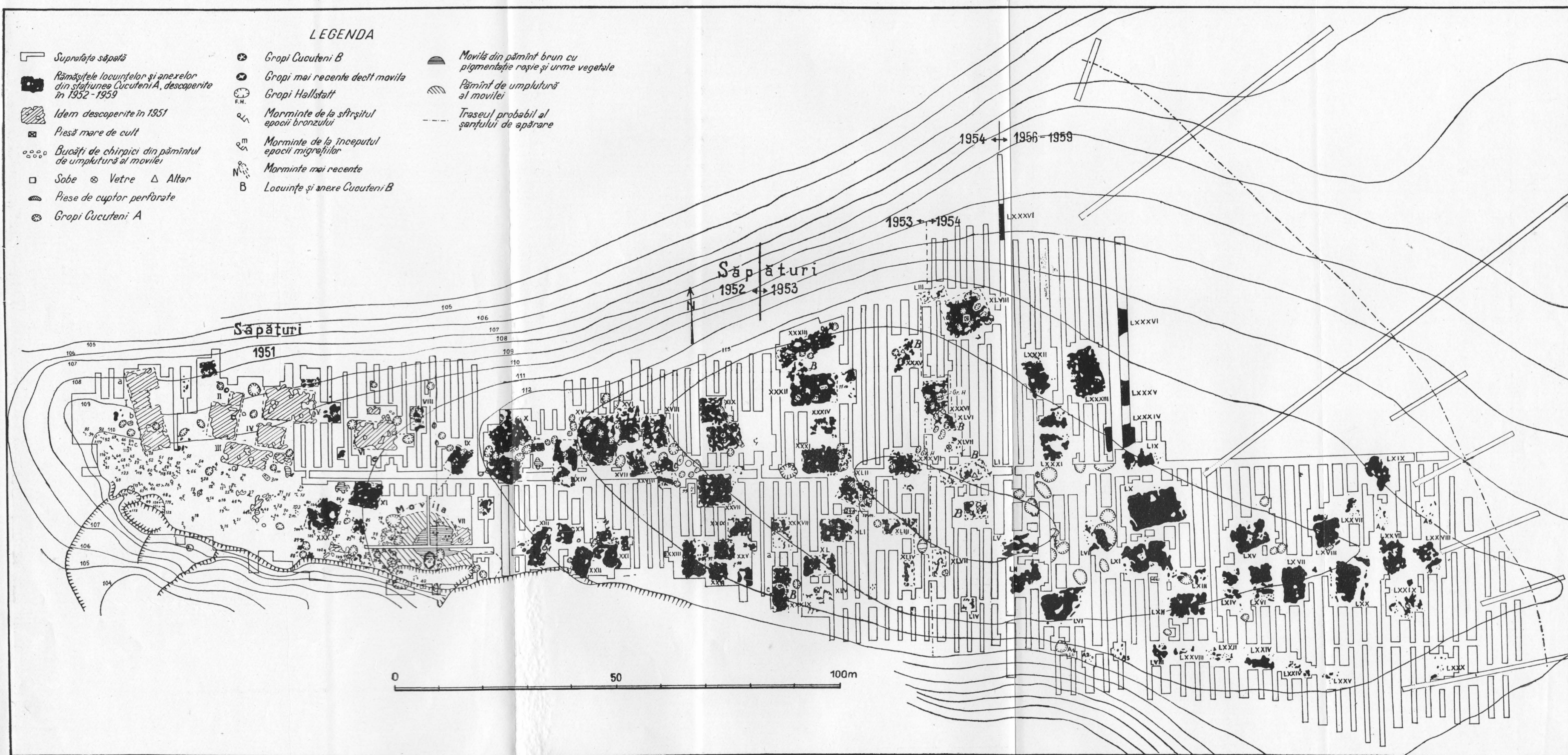

Fig. 1. — Truşeşti-Ţuguieţa. Planul săpăturilor (1951-1959).

din dărimături e masiv, ars până la roșu-cărămiziu, mărunț și fărâmițos; în chirpic, multe fragmente ceramice surprinse de dărimături. În colțurile de sud-vest și sud-est ale locuinței s-au păstrat urmele unei platforme din plăci mari, bine arse, așezate pe birne groase a căror urmă o mai păstrează chirpicul.

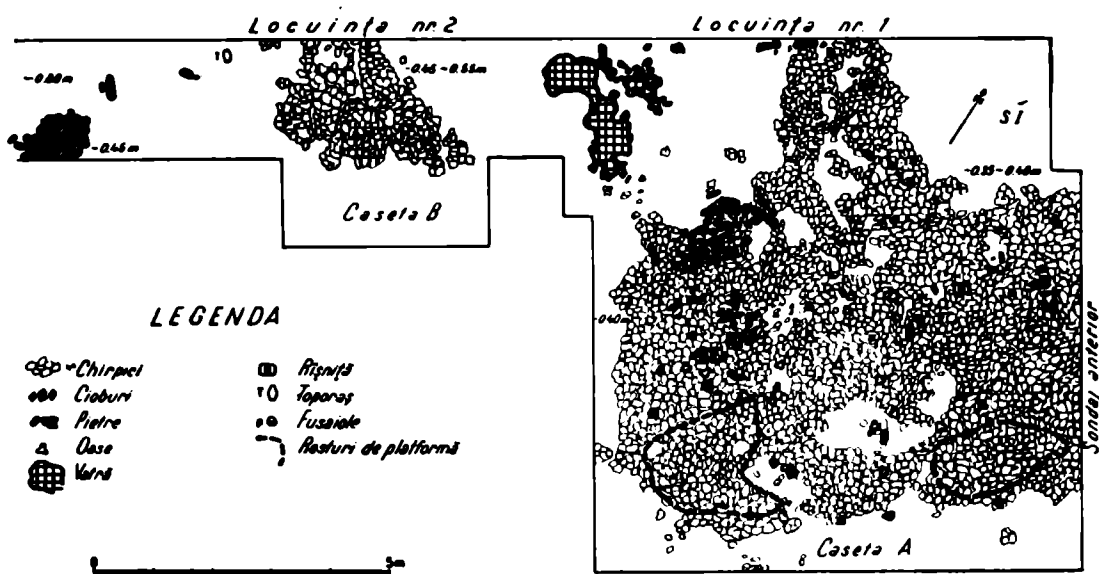

Fig. 3. — Planul locuinței nr. 1 și al unei porțiuni din locuința nr. 2.

Materialul ceramic din cuprinsul locuinței aparține unei faze finale a protocucutenianului și unei faze de început a culturii Cucuteni A; sporadic au apărut și câteva fragmente ceramice precucuteniene. Alături de materialul ceramic au apărut: dălțițe de piatră, rășnițe (dintre care una de formă aproape pătrată), un picior de figurină antropomorfă Cucuteni A, mici fragmente de figurine antropomorfe din pastă roșie cărămizie (unul din ele, un picioruș rupt, pare a avea pasta asemănătoare cu aceea a cioburilor protocucuteniene din cuprinsul locuinței), coarne de animale de lut decorate cu striuri, două fusaiole din cioburi, un toporaș din piatră etc.

În preajma locuinței nr. 2 (fig. 3) am întâlnit la 0,45 m adâncime o îngrămădire de pietre gălbui-albicioase din care sînt confecționate majoritatea covârșitoare a uneltelor de la Tîrpești; am socotit că aci era desigur o rezervă intenționată, întrucît singura piatră pe care locuitorii așezării o aveau la dispoziție la fața locului era piatra dură de rîu, aproape cu neputință de lucrat; presupunerea noastră s-a dovedit întemeiată, la demontare apărîndu-ne printre aceste pietre și una care începuse să fie șlefuită.

O altă situație care se cere să fie lămurită (și care a fost amînată tot din pricina imposibilității de a îndepărta culturile de pe terasă) este cea întâlnită în capătul sud-vestic al sondeului. Aci ne aflăm în fața unei suprapuneri de locuințe extrem de clară — locuința nr. 3 — ale cărei resturi se află la 0,50—0,55 m adâncime și care aparține aceluiași nivel ca și locuința nr. 1 și suprapune în mod nemijlocit o locuință mai veche; va fi deci interesant de precizat raportul cronologic al celor două niveluri de locuire. De altfel, pentru a nu împieta cu nimic asupra unor rezultate cit mai concludente, nu am demontat decît locuința nr. 1 și micile complexe izolate, lăsînd intacte locuințele nr. 2 și 3 precum și locuința nr. 4 care aparține foarte probabil unui nivel mai vechi de locuire, resturile ei fiind surprinse la 0,85—0,90 m adâncime. Impresia că avem de-a face cu un alt nivel de locuire ne-o confirmă și alte descoperiri pe care le-am mai amintit și anume:

de bine. Prea puține sînt formele identificate, întrucît materialul ceramic este foarte fragmentat; s-a putut identifica strachina cu diversele ei variante precum și vâsciorul scund, bombat, cu gît scurt, cu buza evazată și crestată¹. Decorul constă în alveole, linii paralele adînc incizate, dinți de lup, impresiuni cu dințișori, caneluri puțin adînci și mici proeminente; e întîlnită de asemenea spirala incizată, precum și ușoarele creștături pe buză.

Ceramica predominantă în sondajul nostru aparține însă fazei Protocucuteni; pasta ei este uneori arsă complet la roșu, fața interioară fiind de cele mai multe ori relativ zgrunțuroasă-nefinisată, deși avem și exemplare al căror interior e bine lustruit; fața exterioară prezintă deseori urme de lustruire, cu largi caneluri orizontale și pastile imprimate (fig. 7/9); la unele exemplare benzile sînt mărginite de linii paralele incizate. Ornamentarea pictată e bicromă — pe fondul roșcat sau pe învelișul vasului (uneori lustruit cu atenție) se pictează cu alb-lăptos mat (fig. 7/10—12), obținîndu-se în acest fel atît ornamente rezervate, cit mai ales ornamente pozitive. De remarcă un fragment de strachină cenușie, cu buza răsfrîntă, care are pe fața exterioară decor adînc incizat de tip precucutenian (Dealul Fintinilor), iar pe cea interioară urme de pictură albă (crudă), care a rezervat din fond liniuțe negre (fig. 6/1). Tot în această ordine de idei trebuie amintit și ornamentul pictat în jurul unui fund de vas, pe care grupe de linii paralele verticale alternează cu motive ovale avînd în interior tot linii paralele verticale (fig. 6/2), ornament întîlnit și pe un fund de vas precucutenian (fig. 7/7), unde liniile verticale formează benzi reprezentînd de fapt motivul inițial, punctul de plecare pentru ornamentul pictat descris mai sus.

Motivele sînt de esență spiralică; întîlnim însă și motivul liniar, ca și pe cel unghiular.

Printre forme se pot preciza: vase-suport cu corpul relativ cilindric, fragmente de străchini, de cupe-gobelet, fragmente de chiupuri mari netezite pe porțiunea gîtului (lată de aproximativ 6 cm), pereții fiind tratați în tehnica barbotinei.

Fragmentele ceramice de tip Cucuteni A aparțin cîtorva pahare de dimensiuni obișnuite (fig. 7/13—14), fiind lucrate dintr-o pastă fină și avînd pereții subțiri. Atît interiorul cit și exteriorul au fost acoperite cu un înveliș roșu (foarte închis, aproape vișiniu), ambele fețe fiind bine lustruite. Învelișul roșu și pictura albă de pe fragmentele pe care le avem la dispoziție au o valoare egală decorativă, așa încît decorul poate fi socotit atît pozitiv cit și rezervat. Benzile roșii sînt separate de cele vopsite cu alb prin linii negre, relativ late.

O ultimă categorie ceramică este aceea de tip Horodiștea-Gorodsk, lucrată din pastă grosolană, neîngrijit modelată, cu pereții negricioși sau roșcați, cu buza răsfrîntă în afară și crestată (fig. 7/15). La un fragment tortița pornește chiar de pe buză, iar pe altul, din pastă ceva mai bună, decorul e format din briuri fine, ușor reliefate și crestate (fig. 7/16).

Figurinele descoperite, păstrate numai fragmentar, aparțin în majoritate culturii Precucuteni (fig. 5/1—3); ele sînt tipice, neaducînd nimic nou. Menționăm în chip special o figurină masculină (fig. 5/2), grosolan modelată din pastă negricioasă și extrem de friabilă. Au mai fost descoperite și figurine Cucuteni A, cu corpul striat și siluetă fină (fig. 5/4—5), precum și figurine fragmentare de tip Cucuteni A-B (fig. 5/6).

Plastica zoomorfă este destul de slab reprezentată (cel puțin pînă în prezent) — ea reducîndu-se la cîteva fragmente (printre care și unele cîrne) și la o singură statueta de cornuță (fig. 5/7).

★

¹ Vladimir Dumitrescu, *La station préhistorique de Traian (dép. de Neamț, Moldavie); fouilles des années 1936,*

1938 et 1940, in Dacia, IX—X, p. 29, fig. 12/9—10.

Fig. 6. — Fragmente de vase.
1, precucutenian cu pictură;
2, protocucutenian pictat.

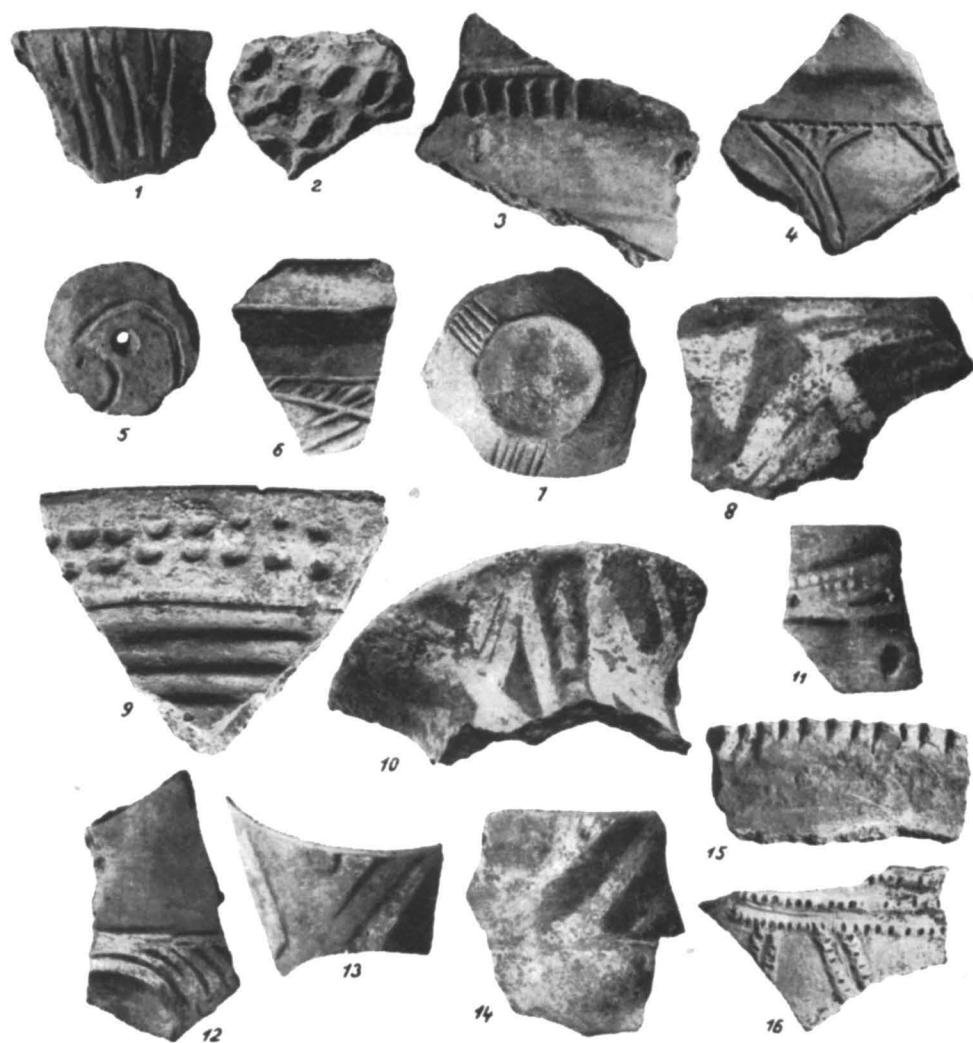
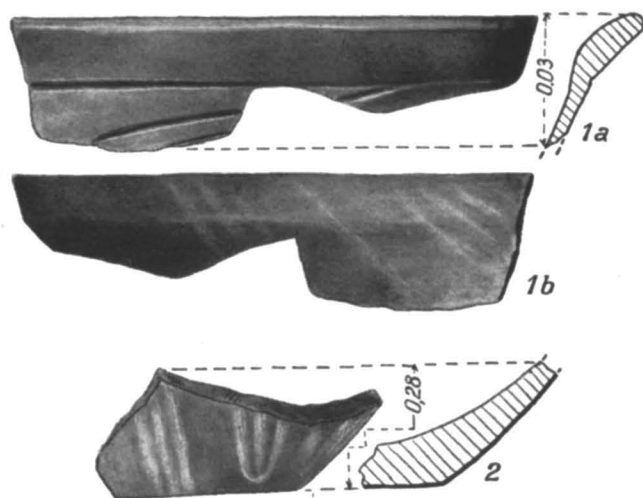

Fig. 7. — Ceramică. 1–2, Precucuteni II; 3–7, Precucuteni III; 8–12, Protocucuteni;
13–14, Cucuteni A; 15–16, Horodiștea-Gorodsk.

Datorită condițiilor obiective care împiedicau desfășurarea lucrărilor în mod mai amplu, o serie de probleme puse de descoperirile de la Țirpești rămân să fie rezolvate în viitor. Ne referim în primul rând la lămurirea situației stratigrafice, a suprapunerii de locuințe amintite, precum și la confirmarea sau infirmarea existenței unui pridvor la locuințele neolitice de aici. Totodată ar fi necesar de verificat dacă a existat sau nu un șanț de apărare și—în cazul existenței lui — de precizat cărei faze aparține.

De altfel continuarea săpăturilor de la Țirpești ar fi necesară și pentru că ele ar putea lămuri și unele probleme legate de fazele de început ale culturii Cucuteni.

SILVIA MARINESCU-BÎLCU

ШУРФОВКА В ТЫРПЕШТИ

РЕЗЮМЕ

Неолитическое поселение в Тырпешти (с. Петрикани) находится к северо—северо-востоку от села на средней террасе ручья Топлица, в месте, называемом «Рыпа луй Будэу».

Шурфовка, произведенная здесь в июне 1959 г., привела к чрезвычайно интересным результатам.

Было установлено наличие двух горизонтов обитания — докукутенской культуры (только в одном месте) и конечной фазы протокукутенской культуры и начальной фазы культуры Кукутени А.

Местами обнаружили черепки керамики культур Кукутени А-В и Хородиштя-Городск.

Лишь одно из трех открытых жилищ второго горизонта было полностью обнажено и разобрано. Новой и чрезвычайно важной на поселении является предполагаемая галерея местных жилищ. Но все же к этому предположению нужно относиться с некоторой осторожностью.

Орудия и пластика типичны для открытых культур; керамика относится к последним двум докукутенским фазам (Ларга Жижиа и Траян-Дялул Фынтынилор), а также к протокукутенской фазе и фазе Кукутени А, богато представленным насыщенным культурным слоем.

Шурфовка выдвинула ряд вопросов, которые подлежат разрешению в ходе дальнейших раскопок.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — План шурфовки в 1959 г.

Рис. 2. — Профиль северной стены раскопа.

Рис. 3. — План жилища № 1 и части жилища № 2.

Рис. 4. — Орудия: 1—2, кремневые скребки; 3, каменное долото; 4, каменный топорик; 5, костяная проколка; 6, костяная игла; 7, костяное долотце.

Рис. 5. — Зооморфная и антропоморфная пластика: 1—3, докукутенские идолы (2, мужской); 4, 5, 7, идолы фазы Кукутени А; 6, Кукутени А-В.

Рис. 6. — Фрагменты сосудов: 1, докукутенской фазы с росписью; 2, протокукутенской фазы с росписью.

Рис. 7. — Керамика 1—2, докукутенская фаза II; 3—7, докукутенская фаза III; 8—12, протокукутенская фаза; 13—14, Кукутени А; 15—16, Хородиштя-Городск.

LE SONDAGE DE TÎRPEȘTI

RÉSUMÉ

La station néolithique de Tîrpești (commune de Petricani) est située au NNE du village, sur une terrasse moyenne du ruisseau Topolița, au lieu dit « Rîpa lui Budăiu ».

Le sondage qu'on y a entrepris dans le courant du mois de juin 1959 a donné des résultats des plus intéressants.

Il a révélé l'existence de deux niveaux d'habitat, l'un (rencontré en un seul endroit) appartenant à la civilisation précucuténienne, et l'autre à la phase finale de la civilisation protocucuténienne et à la phase de début de Cucuteni A. Par endroits, on a trouvé des tessons céramiques des types Cucuteni A-B et Horodiștea-Gorodsk.

L'auteur signale, dans le second niveau, la découverte de trois habitations, dont une seule a pu être complètement dégagée et démontée. L'élément nouveau, d'importance toute particulière, de ces habitations est le porche dont il semble qu'elles aient été pourvues; cette notation est faite sous réserve de vérifications ultérieures.

Les outils et la plastique sont caractéristiques pour les civilisations rencontrées: la céramique appartient aux deux dernières phases précucuténiennes (Larga-Jijia et Traian-Dealul Fintinilor), ainsi qu'aux phases protocucuténienne et Cucuteni A, phases abondamment représentées par une épaisse couche de culture.

Ce sondage a donc posé une série de problèmes que les fouilles à venir devront résoudre.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Plan du sondage de 1959.

Fig. 2. — Coupe de la paroi nord de la surface fouillée.

Fig. 3. — Plan de l'habitation n° 1 et d'une portion de l'habitation n° 2.

Fig. 4. — Outils: 1—2, racloirs en silex; 3, petit ciseau en pierre; 4, hachette en pierre; 5, perçoir en os; 6, aiguille en os; 7, petit ciseau en os.

Fig. 5. — Plastique anthropomorphe et zoomorphe: 1—3, idoles précucuténiennes (2, masculine); 4, 5, 7, idoles Cucuteni A; 6, idole Cucuteni A-B.

Fig. 6. — Fragments de vases: 1, précucuténien, peint; 2, protocucuténien, peint.

Fig. 7. — Céramique: 1—2, Précucuteni II; 3—7, Précucuteni III; 8—12, Protocucuteni; 13—14, Cucuteni A; 15—16, Horodiștea-Gorodsk.